

Bożena Nowak

"Lublin - zarys dziejów miasta",
Ryszard Szczygieł, Wiesław
Śladkowski, Lublin 1993 : [recenzja]

Rocznik Lubelski 33-34, 117-118

1991-1992

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Podobna do nakreślonej w monografii Sandomierza linia rozwoju przebiegała w wielu innych miastach polskich. Nigdzie jednak nie została udokumentowana równie bogatym materiałem źródłowym. W świetle tego materiału jaśniej i klarowniej rysuje się problem rozwoju miast polskich w dawnej Rzeczypospolitej, zarówno w pozytywnym, jak i negatywnym sensie. W pozytywnym to skomplikowany mechanizm gospodarki i roli w życiu politycznym kraju, w negatywnym to odsłonięcie czynników hamujących i opóźniających rozwój. Nowe *Dzieje Sandomierza* pod redakcją Henryka Samsonowicza, wysiłek dużego grona niezmiennie kompetentnych autorów, zajmą z pewnością poczesne miejsce w polskiej historiografii miejskiej.

Kazimierz Myśliński

Ryszard Szczygieł, Wiesław Śladkowski, *Lublin — zarys dziejów miasta*, Wyd. Multico, Lublin 1993, ss. 54.

Sponsorowana przez Towarzystwo Miłośników Lublina, ukazała się, wydana przez „Multico”, dwuarkuszowa książeczka, pióra dwóch znanych lubelskich historyków Ryszarda Szczygła i Wiesława Śladkowskiego, zatytułowana *Lublin — zarys dziejów miasta*.

Chronologicznie obejmuje ona okres od czasów wczesnego średniowiecza po współczesność. Tak odległe cezury, przy niewielkim formacie, uzasadniają podtytuł owej pracy.

Sama praca ma charakter popularny, a więc adresowana jest do szerokiego kręgu odbiorców, głównie tych, którzy nie są profesjonalistami w zakresie historii miast czy historii w ogóle.

Tak pomyślane wydawnictwo powinno spełniać określone wymogi, dotyczące głównie konstrukcji pracy, przejrzystości zawartej w niej treści, przede wszystkim w warstwie faktograficznej, i wreszcie formy przekazu.

Jak należy ocenić pod tym względem prezentowaną pracę?

Konstrukcja jej została podporządkowana przede wszystkim etapom w dziejach miasta, które zasadniczo i w znacznej mierze pokrywają się z przełomowymi wydarzeniami w dziejach państwa. I tak, rozdział pierwszy tej pracy, po wstępie, w którym zaprezentowane zostało położenie geograficzne miasta, jego herb i wyjaśniona nazwa, obejmuje czasy ściśle średniowieczne. Zaczyna się bowiem od ogólnych uwag dotyczących śladów funkcjonowania na tym terenie form osadniczych już w VI w., poprzez jego miejskość w wieku XI, lokację na prawie niemieckim w roku 1317, na unii polsko-litewskiej 1385 r. kończąc. Rozdział drugi traktuje o Lublinie w czasach jagiellońskich, a więc zamyka się z jednej strony unią krewską, z drugiej zaś schyłkiem XVI w., i stanowi omówienie drugiego etapu w dziejach miasta, zresztą jednego z najpomyślniejszych. Kolejnym etapem w historii Lublina są losy w okresie siedemnasto- i osiemnastowiecznych wojen i prób reform oświeceniowych, podjętych w państwie przez czynniki postępowe. Kończy go insurekcja kościuszkowska i trzeci rozbiór oraz związane z nim przejście Lublina pod panowanie monarchii habsburskiej.

Funkcjonowanie miasta w okresie zaborów stanowi treść rozdziału czwartego, zamykającego się datami 1795—1918. Okres ten, bogaty w wydarzenia polityczne, takie jak choćby kolejne powstania czy też funkcjonowanie namiastek rozgrabionego przez sąsiadów państwa, w określony sposób wpływał z jednej strony na losy miasta, z drugiej zaś — mobilizował je do działania.

W piątym rozdziale, zatytułowanym *Pierwsza stolica odrodzonej Polski* omówiona została rola i znaczenie Lublina w okresie międzywojennym. Punktem wyjścia bowiem do historii miasta w tym etapie było utworzenie tu 6/7 listopada 1918 r. Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej, cezura zaś kończąca ów rozdział są wydarzenia mające miejsce przed wrześniem 1939 r.

Wrzesień 1939 r., jak i cała druga wojna i związane z nią dzieje Lublina do 23 lipca 1944 r. stanowią treść kolejnego rozdziału.

Ostatni wreszcie etap w dziejach miasta przedstawia rozdział zatytułowany *Miasto współczesne*. Uwzględnione zostały w nim losy Lublina od lipca 1944 r. aż do strajków w lipcu roku 1980.

Omawiana praca prezentuje bogaty i trafnie dobrany w treści materiał faktograficzny, adekwatny chronologicznie do tytułu każdego rozdziału. Całość daje Czytelnikowi klarowny obraz dziejów miasta od początku jego istnienia aż po współczesność, z uwzględnieniem wszystkich aspektów jego życia na przestrzeni dziejów. Powstał dzięki temu jasny obraz rozbudowy przestrzennej i rozwoju demograficznego Lublina w ciągu jego dziejów. Ten zaś nierozzerwalnie wiązał się z funkcjonowaniem ośrodka jako jednostki gospodarczej. Jego osiągnięcia w tej dziedzinie i niepowodzenia zającebiały się ściśle również z politycznym znaczeniem i rolą miasta, różną w zależności od jego lokalizacji w stosunku do granic państwa zarówno w okresie przedrozbiorowym, jak i w czasie zaborów. Rola polityczna Lublina była konsekwencją także i tego, że miasto przez cały okres swego istnienia funkcjonowało jako ośrodek administracji państwowej, sądowniczej i kościelnej.

W omawianej pracy Autorzy nie pominęli funkcji kulturalnej Lublina od średniowiecza poczynając, na czasach współczesnych kończąc.

Prezentowane wydawnictwo jest pierwszą od ponad dwudziestu lat¹ tego typu pracą o Lublinie, dającą z jednej strony selektywny, z drugiej zaś pełny obraz dziejów miasta nad Bystrzycą.

Wszystko to czyni ją ciekawą i bardzo przystępną dla Czytelnika.

Bożena Nowak

Grzegorz Jawor, *Ludność chłopska i wspólnoty wiejskie w województwie lubelskim w późnym średniowieczu, schyłek XIV — początek XVI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1991, ss. 174.

Potrzebę podjęcia tego tematu najlepiej uzasadnia rozdział, przedstawiający *Stan badań nad wsią lubelską w późnym średniowieczu*. Wynika z niego, że pewne problemy rozwoju wsi lubelskiej były przedmiotem badań i znalazły wyraz w kilku pracach syntetycznych i mimo wszystko nielicznych artykułach, prawie nigdy jednak nie wnikały one w to, co stanowi przedmiot niniejszej pracy — w wewnętrzne sprawy ludności chłopskiej i organizację społeczną wsi. Toteż wysiłek autora wypełnia dotkliwą lukę w stanie badań i musi być uznany za pionierski.

W kolejnych rozdziałach pracy omówione zostały takie kwestie, jak zróżnicowanie majątkowe i zawodowe ludności wiejskiej (np. rozmiary gospodarstw), struktura i funkcjonowanie społeczności wiejskich (tu zwłaszcza m.in. rodzina, samorząd wiejski), migracje ludności (np. przechodzenie do miast), stosunek wsi do właściciela (tu głównie pańszczyzna, rugi chłopów z ziemi, konflikty z właścicielem), stosunek do kościoła i kleru parafialnego (spory na tle gospodarczej działalności, sprawa szkoły parafialnej). Całość otwiera *Wstęp*, w którym na uwagę zasługuje wspomniany przegląd stanu badań i charakterystyka podstawy źródłowej. Pracę kończy zestawienie wykorzystanych źródeł archiwalnych i drukowanych i 5 zestawień różnych informacji o zagrodnikach według *Liber beneficiorum* Długosza, karczmarzy, pańszczyzny, transakcji kupna-sprzedaży między wsią a parafią, darowizn chłopskich na rzecz kościoła i kleru parafialnego.

Nie sposób w ramach recenzji wymienić wszystkich, chociażby najważniejszych problemów i kwestii szczegółowych. Toteż ograniczamy się do przedstawienia tylko tych, które pozwolą zilustrować kierunek zainteresowań autora i znaczenie jego badań.

W historiografii wiejskiej lat powojennych dużo miejsca zajmowała sprawa łańów opuszczonych, „pustek”, głównie w końcu XV w., co tłumaczono najczęściej faktem zbiegostwa chłopów ze wsi jako rezultat ucisku chłopca przez szlacheckiego właściciela i przejaw walki klasowej. Autor nie przyjął takiego wyjaśnienia, wykazując na podstawie materiału archiwalnego, że był to wynik słabości ekonomicznej pewnej grupy kmieci „niezdolnych do prowadzenia upraw na większych aerafach” (s. 35).

¹ *Historia Lublina w zarysie 1317—1967*, pod red. H. Zinsa, Lublin 1972.